

דף נ"ב ע"א

שיטות הראשונים בפסק הלכה גבי שמירת הבהמה בשבת

אמר שמואל הלכה כחנניא. ועיין תוד"ה אמר שמואל שהביא מהר"ח דפסקין דלא כחנניא דבזה נחלקו רב ושמואל גבי פרה אם רצועה שבין קרניה לשמר הוא אסור או מותר ופסקין כרב דאסר דהלכה כרב באיסורי וגם דאביי ורבא ורבינא כולם מוקים המשנה בפרה לתרץ דבריו, וכן כתב הרי"ף והרא"ש וכן פסק הרמב"ם ורוב ראשונים וטור והשו"ע סי' ש"ה. והרשב"א הביא הראב"ד דפסקין כחנניא כדמשמע מסקנת השמעתין דהביא שמואל שפסק כחנניא, והא דאביי ורבא ורבינא הם רק לתרץ דברי רב אבל אינו מוכח שהם סוברים כן.

ויש שיטה שלישית בראשונים דפסקין כרב דרצועה של פרה לשמר אסור אבל אעפ"כ פסקין כחנניא, ויש ב' מהלכים בזה. הבעל המאור כתב דשמואל באמת פסק דגמל בחטם אסור ואעפ"כ פסק דהלכה כחנניא, דיש חילוק דנטירותא יתירתא דלאו אורחיה הוי משאי לכולי עלמא וזהו גמל בחטם, אבל נטירותא יתירתא דהוי אורחיה פליגי בה ת"ק וחנוניא והלכה כחנניא. ומחלוקת רב ושמואל גבי פרה הוא אם רצועה בין קרני פרה אורחיה או לאו ופסקין בזה כרב דהלכה כוותיה באיסוריה וגם דאביי ורבא ורבינא מתרצים אליביה. והרמב"ן הק' דהגמ' בעי גמל בחטם ומסיק כתנאי חנניה ורבנן וש"מ דהוי אותו שאלה, וגם דרב יוסף הביא רא' משמואל דאסר גמל בחטם דגם פרה ברצועה לשמר אסור ואביי הביא רא' מהלכה כחנניא דסובר דלשמר מותר וש"מ דאין חילוק. והח' הר"ן (הריטב"א הישן) תי' דהגמ' לעיל דחה דברי שמואל וצידד דאף גמל בחטם מותר ועל זה קאמר כתנאי דהיינו דעכ"פ הת"ק סובר דאסור, אבל יכול לומר דאף חנניא מסכים דגמל בחטם אסור. ורב יוסף לא חילק בין גמל בחטם לרצועה בין קרני פרה, אבל אביי דקאמר אדרבה סבר דכיון דהלכה כחנניא ואעפ"כ גמל בחטם אסור א"כ צריך לומר דחלוק אם הוא אורחיה או לאו אורחיה.

והריטב"א הביא מהרבנו ברוך בעל ספר התרומה חילוק אחר, דאף אם סוברים כחנניא דנטירותא יתירתא לא הוי משאוי זהו רק אם צריך נטירותא ובמקום שמירה רגילה הניח שימרה מעולה מאוד וכיון דבלא"ה צריך שמירה וזה עושה השמירה אין זה משאוי, אבל פרה דלא צריך שמירה כלל אם נותן רצועה הוי משאוי דאין צריך לזה. ולכן סבר הריטב"א דאם נותן אפסר ורסן הוי משאוי אפי' אליבא דחנניא דא' מהם אינו צריך כלל וכן כתב המרדכי בשם בעל ההתרומה, אבל מתוס' ורא"ש מבואר דהא דאינו יכול ליתן רסן ואפסר יחד הוא רק משום דפסקין דנטירותא יתירתא הוי משאוי.

חקירה וחילוקים בסברא בענין שמירת הבהמה

הנה בסברת הסוגיא נתעוררתי לזה מחי' המהר"ם קזיס וגם מהדברות משה אבל אין זה בדיוק סברתם. יש לחקור דגבי אנשים מצינו מושג של מלבוש שאינו משאוי, ויש לחקור אם יש מושג כזה גבי בהמה וזהו הטעם להתיר כל מה שמתירים בפירקין דכיון דאורחיה לבהמה לצאת בזהו נחשב מלבוש, או דאין מושג כזה אלא יסוד ההיתר הוא דמה שהבהמה צריכה נעשה בטל לגופה. ולצד השני יש לחקור אם בעינן צורך של הבהמה, או כל שהדבר משתמש להבהמה אף אם הוא לצורך הבעלים בטל להבהמה.

והנה רש"י על המשנה ד"ה וכל בעלי שיר כתב דהשיר הוא לנוי וכן כתב על הגמ' יוצאים כרוכים, ותוס' הק' גבי רצועה בין קרני פרה מצינו דלנוי אסור לכו"ע, והר"ן תי' דכל שהוא אורחיה מותר אף אם הוא לנוי ורצועה בין קרני פרה לאו אורחיה. ולכא' פליגי כנ"ל דלרש"י כל שאורחיה הוי מלבוש משא"כ לתוס' ליכא מושג של מלבוש ובעי שהבהמה תהיה צריכה לכך.

תוס' ד"ה או דלמא הק' דאם נטירותא יתירתא הוי משאוי קשה דלובדקים סגי באפסר וכדאיתא בהברייתא ומ"מ המשנה קאמר דמותר בפרומביא, ותי' דלא הוי נטירותא יתירתא ואורחיה נמי בהכי ולא חשיב משאוי וכ"כ הרא"ש, ועל דרך זה הביא הבית יוסף ריש סי' ש"ה וז"ל דוקא שתהא שמירה גדולה, שאם היה דבר שיש בו שמירה בינונית מותר וכ"כ סמ"ק והתרומה שא"א לכיון ולצמצם שלא להסיף מעט שהרי שניהו הסוס בשיר ואפ"ה תניא שיוצא באפסר עכ"ל. ומשמע מדבריהם דאף קצת פחות הוי משאוי אבל קצת יותר לא נקרא יותר בכלל. והריטב"א החדשים הביא ראשונים להיפך דיותר הוי משאוי והא דלובדקים וסוס סגי באפסר הוא משום דאף בפחות כל שנשמר

עיונים על העמוד מאת
הרה"ג ר' אהרן יואל סורשר שליט"א

קצת מהני והא דלא מהני נאקה באפסר הוא משום דלא נשמר כלל. וצ"ב פלוגתתם, ונראה דלתוס' ההיתר אינו מלבוש אלא שמירה וכל שאין השמירה כראוי אינו בטל להבהמה, ורק קצת יותר מותר שזה נקרא כראוי, אבל להריטב"א ההיתר הוא מלבוש והא דעביד שמירה הוי מלבוש ולכן אף קצת שמירה יכול להיות מלבוש דמ"מ מהני קצת, ועי'.

וכבר הבאנו גם כן מה שנחלקו דהתוס' והרא"ש כתב דאם נתן אפסר ורסן על הסוס הוי משאוי לדין דלא פסקין כחחניא, אבל המרדכי הביא בעל התרומה דאף לחחניא אסור דרק אם צריך שמירה ועושה יתירה לא הוי משאוי דזה ג"כ עביד שמירה אבל אם לא צריך שמירה כלל מה שעושה לשמירה הוי משאוי. ואולי לפרש פלוגתתם דלתוס' השמירה הוא ההיתר וא"כ אם שמירה יתירה מותר ש"מ דכל מה שהוא עושה משום שמירה אף אם אין צריך כלל נקרא שמירה וא"כ אין חילוק אם הוא צריך איזה שמירה או אין צריך שמירה כלל, ולהמרדכי וספר התרומה השמירה עושה שיהא מלבוש ולכן רק מה שצריך הוי מלבוש וגם נטירותא יתירתא כיון דעכ"פ צריך שמירה וזה עושה שמירה ג"כ א"כ הוי מלבוש משא"כ מה שלא צריך כלל לא הוי מלבוש, ועי'.

דף נ"ב ע"ב

בענין אין עולין מידי טומאה אלא בשינוי מעשה

תוד"ה בבאין מנוי אדם לנוי בהמה. פירש"י ובעודו לאדם נטמא, ובחנם פ"י כן דאפילו אחר שיחדו לבהמה מקבל טומאה וכו' ורש"י בעצמו פירש כן וכו' עכ"ל. והמגיני שלמה יישב דברי רש"י ע"פ מה דפ"י רש"י בקידושין דף נ"ט ע"א וז"ל ואין עולין מטומאתן משקבלוה אלא בשינוי מעשה שיעשה בה מעשה לקלקלם שישברם או ינקבם, וכן עד שלא יקבלו טומאה אין עולין מתורת קבלת טומאה שירדו במחשבה זו אלא בשינוי מעשה עד שיתחיל לשוף לשבץ ולגרר עכ"ל, ומבואר מרש"י דאם קבל כבר טומאה אז בעינן מעשה לקלקלו דהיינו שישבור אותו, אבל אם לא קבל עדיין טומאה אז מהני מה שישוף ולשבץ ולגרר. והמהרש"א שם כתב דזהו אליבא דרבנן דר' יהודה דלר' יהודה אף אם לא קבל טומאה צריך מעשה לקלקל, ואפ"י להרבנן אם כבר קבל טומאה לא מהני מעשה לתקן. אבל זה קשה מסוגיין דמבואר ברש"י דמיירי שנטמא ואעפ"כ לרבנן מהני אם ריתכן. והמגיני שלמה ביאר להיפך דלרבנן בכל ענין מהני מעשה לתקן אבל לר' יהודה דסבר מעשה לתקן לא מהני זהו רק אם כבר נטמא אבל כל שלא נטמא אף לר' יהודה מהני מעשה לתקן.

והח"י ר' שמואל מס' ב"ב סי' י"ז ביאר דיש ב' דינים, אם לא נטמא אז מה דלא מהני מחשבה הוא כמו שביאר הגמ' קידושין דף נ"ט ע"ב דאין מחשבה מוציא מידי מעשה ולכן בזה אף מעשה לתקן הוי מעשה שמוציא מיד מחשבה, משא"כ אם נטמא אין לה טהרה אלא בדין שבירה ובזה נחלקו ר' יהודה ורבנן אם מעשה לתקן יכול לקרוא שבירה. והפני יהושע ביאר קרוב לזה דלגבי אם לא קבל טומאה אף אם לא ריתכן מיחשב מעשה הא דנותן אותו בצואר הבהמה וקובעו בטבעת, אבל בזה לכו"ע לא מהני כבר קבל טומאה דאין זה שבירה כלל ונחלקו אם ריתכן הוי כמו שבירה דהוי מעשה לתקן. ולפי זה דיש ב' דינים העיר חגר"ש שם איפא יש ב' הדינים בהמשנה דכל הכלים אין עולים מידי טומאתם אלא בשינוי מעשה דיש דין שבירה אם נטמא ודין דבעינן מעשה להוציא מיד מעשה. וביאר דתחלה כתב המשנה ואין עולין מידי טומאתן אלא בשינוי מעשה דהיינו אם נטמא דבעי שבירה, ואח"כ תנן מעשה מוציא מיד מעשה ומיד מחשבה ומחשבה אין מוציאה לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה דהיינו אם לא קבל טומאה דבעינן מעשה להוציא מיד מעשה.

בענין בית קבול העשוי למלאות

תוד"ה היא של אלמוג וחותמה של מתכת וא"ת הא יש לה בית קיבול מקום מושב החותם וי"ל דאין זה בית קיבול דאמרינן בית קיבול העשוי למלאות לא שמיה בית קיבול עכ"ל. ועיין גליון הש"ס שציין תוס' לעיל דף י"ז ע"א שג"כ כתב כן דכל בית קיבול העשוי למלאות לא שמיה בית קיבול אבל ציין להגמ' סוכה דקאמר הגמ' דחיצים נקבות פסול לסכך בהן דמהו דתימא דהוי בית קבול העשוי למלאות קמ"ל, ומבואר דבית קבול העשוי למלאות הוי בית קבול, ונתקשה הרע"א מהו המקור דאין זה בית קבול. ותי' כמה אחרונים (שבות יעקב ח"א סי' ל"ג שצויין בגליון הש"ס שם בסוכה והערוך לנר בסוכה והמלא הרועים כאן) דקודם שמלאו אותו הוי בית קבול וע"כ שם בסוכה הוא קודם שמלאו אותו דלאחר שמלאו אותו בלא"ה הוי טמא דהוי בית יד להחץ, וקודם שמלאו אותו הוי בית קבול, אבל לאחר שמלאוהו באופן שישאר כן אין זה בית קבול. והקהלות יעקב בסוכה סי' י' הק' דאם אחר המלוי לא נחשב בית קבול א"כ גם קודם למה הוי בית קבול, הא כל בית קבול שלא נעשה לקבלה אינו בית קבול וכאן נעשה על דעת למלאות שאין זה נחשב בית קבול. ותי' הקה"י דלעולם נחשב בית קבול אחר שמלאוהו אבל עדיין אינו מקבל טומאה, דהא דבעינן כלי קבול הוא משום דבעינן שיטלטל מלא וריקם דילפינן דומיא דשק, וכשאינו עשוי לקבל א"כ אינו מטלטל מלא, והכא קודם שמלאוהו מטלטל ריקן וגם נחשב מטלטל מלא משום דיטלטלו אחר שמלאוהו, אבל אחר שמלאו אז אה"נ דמטלטל מלא אבל אינו עוד מטלטל ריקן ולכן לא מקבל טומאה.

דף נ"ג ע"א

למה צריך המרדעת להיות קשורה מערב שבת

תוד"ה והוא שקשורה לו מע"ש כתב ג' פי' למה לא מהני קשורה בשבת, רש"י פי' דהוי משאוי ועוד יש לפרש דמיחזי שמתכוין להוציא המרדעת והר' פורת פי' דמיחזי כמוליכה למקום רחוק, והוסיפו הראשונים א"נ דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא. והמהרש"א הק' דרש"י ודאי לא מתכוין לומר דהוי משאוי מדאורייתא דמדאורייתא אין שום חילוק מתי קשר אותה, אלא דנראה כן וא"כ מהו הנפק"מ בין פי' רש"י לפי' ב' של תוס'. והפמ"ג סי' ש"ה משב"ז אות ה' כתב דלרש"י כל שלא קשרו מאתמול באמת הוי משאוי דאורייתא וכן כתב השער הציון סי' ש"ה סעיף ז' שם.

והרשב"א והרא"ש הביאו הירושלמי דאסר משום דחייש דילמא משתמש בבעל חיים, וכתב הפרי מגדים הנ"ל דנפק"מ דלטעם הירושלמי אם עבר ועשה כן וכ"ש אם הנכרי עשה כן מותר לצאת משא"כ לטעם רש"י ותוס'. והלבוש סתם כטעם הירושלמי וק"ק דמשמע דאסור אף בדיעבד, והשו"ע בסעיף ח' פסק דאף אם אינו רוצה לצאת בה אסור לקשורה מטעם הירושלמי דחיישין שישתמש בבעלי חיים ובסעי' ז' פסק דאסור לצאת אם קשורה בשבת אף בדיעבד משום טעמים של רש"י ותוס', וכן בפי' משניות להרמב"ם איתא דאם עבר וקשר אסור לצאת ומשמע דאסור לקשור וגם אסור לצאת אם קשר וכן הוא בפי' הרע"ב.

והגר"א בשנות אליהו כתב דאם קשר מאתמול יכול לקשור חזק שלא יפול אבל אם קשר בשבת אינו יכול לקשור חזק משום איסור קשור ואם קשור רפוי אז חיישין שיפול ואתי לאתויי.

למה רצה הגמ' לאסור ליתן מרדעת על החמור

מהו ליתן מרדעת על גבי חמור בשבת וכו' עיין כל הסוגיא. ותוס' ד"ה מהו כתב דכל השאלה הוא מצד טרחא בשבת, אבל רש"י ד"ה אמר ליה מותר כתב דדמי כאילו צריך להטעינה משוי. והרע"א הק' דודאי כל שאינה קשורה אסור להוציא ברה"ר וסוגיין מיירי בחצר וא"כ מה שייך למשוי, וכן הק' הרש"ש והרש"ש הוסיף דבנטיילת אוכף ליכא כלל משוי. ולכא' כוונת רש"י דאף בחצר יחוש שרוצה להטעינו ולהוציא, והא דרש"י הוכרח לזה הוא משום דקשה ליה סברת הגמ' השתא ליטלו אמרת אסור להניחו מיבעיא ומה חומר ליטלו מלהניחו, ולזה ביאר רש"י דלהניחו יותר חמור דדמי כאילו צריך להטעינה משוי. ובודאי גם רש"י מסכים דליטלו אסור משום טרחא וכן טרסקל אסור משום טרחא, וכן מבואר בהלבוש והמ"א דלהניח אוכף אסור דדמי כאילו צריך להטעינו משוי וליטלו אסור משום טרחא. אלא שהמנחת אריאל העיר דלרש"י מה קאמר הגמ' ומה טרסקל דמשום תענוג שרי מרדעת דמשום צער לא כ"ש, הא במרדעת יש איסור של מיחזי דצריך להטעינו משוי, ואף דרש"י נזהר מזה דקאמר מרדעת מותר דצערא היא הלכך אורחא בהכי ולא משוי הוא דהיינו כיון שיש צער ממילא לא מיחזי כמשוי מ"מ איך ילפינן זה מטרסקל, וצ"ע.

האם מותר ליתן מרדעת על הסוס או אוכף על החמור

רב פפא אמר כאן לחממה וכאן לצננה וכו'. הטור סי' ש"ה הביא הסמ"ג דדעתו דמותר להניח מרדעת על החמור אבל אסור להניח אוכף וכן אסור ליטול מרדעת או אוכף מן החמור, ובסוס אסור להניח או ליטול מרדעת או אוכף, וכן פסק בשו"ע סעיף ח'. ובביאור הגר"א שם ביאר דדעת הסמ"ג דהא דאיתא בגמ' דחמרא אפי' בתקופת תמוז קרירא ליה הוא טעם להתיר מרדעת, וכל דליכא סברא זו כגון אוכף בחמור או סוס בין במרדעת בין באוכף אסור. אבל רש"י פי' דמ"ש הגמ' חמרא אפי' בתקופת תמוז קרירא ליה הוא טעם לאסור ליטול ממנו האוכף וה"ה המרדעת, אבל הא דיכול להניח עליה מרדעת אין צריך סברא זו ולכן בסוס דליכא סברא זו הכל מותר הן להניח עליה הן ליטול ממנה הן מרדעת הן אוכף.

והטור כתב להתיר אוכף על חמור ועל סוס וכתב דכל האיסור הוא משום להשתמש בבעלי חיים וכיון שאינו קושר ליכא משום השתמשות בבעלי חיים, והבית יוסף נתקשה מאוד דהסוגיא משמע דיש איסור אחר בזה ולא משום חשש השתמשות בבעלי חיים, ועיין ב"ח וט"ז שם וחת"ם בחי' כאן לתרץ דעת הטור ואכמ"ל. ואף שהשו"ע אסור הכל גבי סוס כתב הט"ז דאם הוא קור גדול והסוס מצטער וצריך מרדעת או אוכף מותר והעתיקו המשנה ברורה.

עיונים על העמוד מאת
הרה"ג ר' אהרן יואל סורשר שליט"א

בענין אם הנחה על האילן או הבהמה נקרא משתמש במחובר או בבעלי חיים

תוס' ישנים ד"ה תולין טרסקל. וא"ת תאסור משום משתמש בבעלי חיים כי היכי דאסור להניח נר על גבי דקל בשבת משום משתמש במחובר, וי"ל דהתם מנענע הענפים אבל הכא אינו מנענע הבהמה בכך. והדברות משה הערה ח' הק' דמה צריך לזה הא מחובר יש איסור לנענע אבל בהמה מותר למשוך אנה ואנה וכדכתב תוס' ד"ה מהו ליתן, ותי' דאולי לזה כיון התוס' ישנים. ומבואר דדעת התוס' ישנים דלהניח או ליטול דבר מן האילן או מן הבהמה אין זה השתמש במחובר או בבעלי חיים, וכ"כ הרא"ש וז"ל ומכאן יש לדקדק הא דאין נותנין נר על גבי דקל ביום טוב לא בשביל שיהא נקרא משתמש במחובר אם נוטלו משם אלא גזרינן שמא יעלה באילן כדי ליטלו וכו' עכ"ל.

והרמ"א סי' של"ו סעיף א' כתב דאסור ליטול דבר מעל האילן בשבת, והמ"א שם הביא מ"ש הרא"ש ש כאן אבל הק' דמבואר דאסור ליקח מכלכלה שתלוי על האילן, (ולפי התוס' ישנים יכל ליישב דמיירי שמנענע הכלכלה) ותי' דעת הרא"ש דלעולם חיישינן שיעלה באילן ואף אם הכלכלה נמוך כיון שאילנות הם גבוהים לא פלוג, משא"כ בהמה לעולם לא חיישינן, אבל הק' דמשמע דהרא"ש כתב למעשה דאין זה נקרא השתמשות ואם לעולם אסור שמא יעלה באילן א"כ אין נפק"מ למעשה. והמ"א כתב דהמגיד משנה כתב דלהניח על האילן או ליטלו ממנו הוי משתמש במחובר, וע"כ יש לחלק בין אילן לבהמה דבהמה אין הדרך להשתמש בו לחפצים ולכן אין זה נקרא משתמש. וההבית מאיר סי' ש"ה והקרן אורה והדברות משה כאן חילקו דכל שעושה לצורך הבהמה לא נקרא משתמש בבהמה, משא"כ אם הניחו או נוטלו לצורכו זהו משתמש.

דף נ"ג ע"ב

בענין אם גזרינן גבי בהמה משום שחיקת סממנים

ולבהמה מי גזרינן וכו', וקשה דלמה תלוין הגזרה של שחיקת סממנים עם הגזרה של דלמא אתי לאתויי, ועוד הק' הרע"א בגליון הש"ס דשחיקת סממנים הוא דאורייתא ותחומים הוי דרבנן, והמצפה איתן תי' דבירושלמי איתא דר' חייא בר אבין סבר דתחומין דאורייתא ולכן שפיר הק' אליביה אבל קשה למה תי' רבינא הקושיא הא הוא סבר בעירובין דף נ"ט דתחומין דרבנן, ותי' המצפ"א דלהראשונים דסברי י"ב מיל הוא דאורייתא יכול לאוקים בי"ב מיל (ותמוה דאם הוא עומד בסוף י"ב מיל בלא"ה אסור לילך חוץ מד' אמותיו משום התחום של אלפיים אמה). והחת"ם סופר בסוף המס' תי' דשאלת הגמ' הוא אם אדם בהול על בהמתו, דהרי"ף כתב דהטעם למסקנא דלא גזר משום שחיקת סממנים הוא משום דאינו בהול על בהמתו ולא יבא לשחוק סממנים, ואם לא אמרינן כן אז ידע הגמ' דבדואי יש לגזור בתחומים אף דהוי דרבנן.

ולמסקנת הגמ' איתא דשחיקת סממנים תנאי הוא ופסק הגמ' כר' אושיעא דלא גזרינן, וכתב הרי"ף דלפי זה בהמה שאחזה דם יכול להניחה במים שתצטנן והגהות אשר"י הוסיף דגם בבהמה שהיה חוץ לתחום יש לאוקמה דלא היה תחום שלה מובלע תוך תחום שלו, וכן איתא ברמב"ם פרק כ' הלכה י"ב ופרק כ"ד הלכה ג, וכן בטור ושו"ע סי' של"ב וסי' ש"ו. ועיין טור ובית יוסף סי' של"ב דספר התרומה והסמ"ג והסמ"ק פסקו דבהמה שאחזה דם אסור להניחה במים ולא דמי לבהמה שאכלה כרשינן דלא מוכח כ"כ שהוא לרפואה, וכן הוא בריטב"א החד' כאן.

ובביאור הלכה סי' של"ב האריך הח"ח בחידושים מבנו ר' אברהם שנפטר בן כ"ג שנה ותוכן דבריו הנוגע לסוגיין הוא דהנה במדכי איתא דבכור שאחזו דם ויש ספק שימות מותר לומר לנכרי להקיז דכיון דאדם בהול על ממונו אי לא שרית ליה אתי לעבוד בעצמו ועובר על דאורייתא, ומקורו ממס' פסחים דף י"א בכור שאחז דם התירו להקיז דאדם בהול על ממונו ואי לא שרית ליה אתי להקיז באופן שיעשה מום, וכן פסק שם בשו"ע. וקשה דהרי"ף כאן אומר דהטעם שלא גזר על רפואה משום שחיקת סממנים בבהמה הוא משום דאין אדם בהול ומשמע דכל שהוא בהול יותר יש לאסור. ותי' הביאור הלכה דבאמת מבואר בפסחים דף י"א דבכור שאחז דם הוא בהול ואיך אמר הרי"ף שאינו בהול, ומוכרח לומר דהגמ' כאן מיירי שיש צער להבהמה אבל אין שם חשש מיתה, ולכן ודאי אינו בהול כ"כ להתיר משום שיעבור על איסור דאורייתא ולכן נחלקו אם עכ"פ הוא מספיק בהול לגזור משום שחיקת סממנים ופסקינן דאינו בהול כלל, אבל כל שיש חשש שימות אז הוא בהול כ"כ דאם לא נתיר יעבור על איסור דאורייתא ומותר לכו"ע.

בתי' הגמ' כגון שהיה תחום שלה מובלע בתוך תחום שלו

ואמר רבינא כגון שהיה תחום שלה מובלע בתוך תחום שלו. ופי' רש"י דחוץ לתחום דקתני הוא חוץ לתחום שלה, אבל הריטב"א פי' דחוץ לתחום הוא חוץ לתחום שלו אבל הבהמה הוא תוך התחום שלה, דהריטב"א פי' הקושיא דנגזור משום שמע יעבירנו ד' אמות ברשות הרבים דכון דמתיר להבהמה לילך חוץ לתחומה יש לחוש שעוד יתיר לעצמו להעביר ד' אמות ברה"ר דאלת"ה קשה הא ליכא איסור דאורייתא שיגזור מחמתה, ותי' הגמ' דהבהמה אינו יוצא חוץ לתחומה רק שהוא בסוף תחומו ולכן אינו יכול לילך להבהמה, וכיון דאין אנו מתירים שום דבר אין לחוש שיעביר ד' אמות ברה"ר.

ועיין עוד בהגהות הרא"מ הורוויץ שכתב דקושיית הגמ' הוא דלמה לא יכול להעמידה במים הא הוא אינו עושה כלום אלא שהבהמה עושה מאליה, ואם גם זה מיקרי שעושה כן א"כ גם בתחום לימא שא"י לקוראה דנחשב מעשיו, ותי' הגמ' דהבהמה רק חוץ לתחום שלו ואינה חוץ לתחום שלה ולכן אינו אסור כלל.

בהא דיכול לקראו לבהמה לילך חוץ לתחומה אבל אינו יכול להביאה בידיים, ואם מדין שביתת בהמה מחוייב למנוע הבהמה מלעשות מלאכה על דעת עצמה

ולפי' רש"י דהבהמה הוא חוץ לתחום ואינו חוץ לתחום שלו, יש לעיין למה יכל לקראו לבהמה והיא באה למה אינו מזהר על שביתת בהמתו שהבהמה לא ילך חוץ לתחומה, וגם מ"ש דיכול לקראו להבהמה ואינו יכול להביאה

עיונים על העמוד מאת
הרה"ג ר' אהרן יואל סורשר שליט"א

בידים או לרודפה לעיר וכדכתב תוס' ד"ה כגון. ויש לזה ב' מהלכים. החי' הר"ן הישנים כתב דשביתת בהמה הוא רק מה שהוא עושה מלאכה עם הבהמה אבל כל מה שהבהמה עושה מעצה אינו בכלל דהא מעמידין בהמה על גבי עשבים בשבת, אבל יש מחלוקת בזה בהראשונים ופוסקים.

המ"א סי' ש"ה ס"ק ט"ז הביא המהרלב"ח דסבר דאינו חייב כלל על מה שהבהמה עושה מעצמה והמ"א חולק עליו והמשנה ברורה שם פסק כהמ"א. ובאמת נחלקו בזה הראשונים, דהשו"ת הרשב"א ח"א סי' נ"ט כתב דעבד ערל אינו מחוייב לשבות ממלאכת עצמו דכמו דשור וחמור יכול לעשות מלאכה לעצמם, ומבואר כהחי' הר"ן והרלב"ח. והחת"ם סופר בשו"ת שלו סי' ס"ב הביא כן גם מבעל הבית אפרים שכתב דזהו כוונת הרוקח שהביא הב"י סי' רס"ו דכתב דאם לא שכר הבהמה שלו לגוי אלא שהגוי עשה מלאכה עם הבהמה שלו והוא לא הרויח מזה אינו חייב למנוע אותו, והחת"ם סופר הביא ג"כ מהרמב"ן על התורה על הפסוק לא תעשה מלאכה אתה ובהמתך שאינו חייב אלא על מלאכה שלו. אבל הריטב"א מס' ע"ז דף ט"ו כתב דצריך למנוע הבהמה מלעשות מלאכה וכן מבואר ברמב"ם פרק כ' הלכה י"ד עיין שם היטב, והא דמעמידים בהמה ע"ג עשבים כבר ביאר תוס' לקמן דף קכ"ב מהמכילתא דשאני אכילת עשבים דילפינן מלמען ינוח לניח ניתנה ולא לצער.

ולדעת הראשונים והפוסקים דס"ל דאף מה שהבהמה עושה מעצמה אסור משום שביתת בהמה הטעם למה מותר לקרוא והיא באה מבואר בהגהות מרדכי בקידושין שהובא בהב"י והדרכי משה סוף סי' ש"ה דתחומים לא הוי בכלל שביתת בהמה, וכן משמע מרש"י כאן דלא הוזהר הוא על תחום בהמתו, והדכי משה כתב משום דהוי דרבנן ולא גזור שבותים על הבהמה אבל המרדכי כתב דאף אם הוא דאורייתא מ"מ אין זה איסור סקילה וכוונתו דשביתת בהמתו הוא רק אם הוא מלאכה. והא דאסור להביאנה בידו כתב רש"י משום שהוא חוץ לתחומה ונראה כוונתו דאסור כמו שאסור להוציא כלים או חפצים חוץ מתחומם ולא שייך לשביתת בהמה אלא הוא דין בתחומי חפצים שאין לשום אדם להביא חפץ חוץ לתחומו.

דף נ"ד ע"א

בשיטות הראשונים והפסק הלכה בעיזים יוצאות צרורות ובהחילוק בין ליבש ללחלב

והעיזים יוצאים צרורות איתמר רב אמר הלכה כר' יהודה וכו' עיין כל הסוגיא. ולסוף קאמר הגמ' כי אתא רבין אמר ר' יוחנן הלכה כת"ק, ורש"י פי' כת"ק דמתני' דמתיר בין לחלב ובין ליבש, אבל עיין מהרש"א על תוד"ה אמר רב שפי' בדעת תוס' דר' יוחנן קאי על הת"ק דברייתא שהוא ר' יהודה דמתני' דמתיר ליבש אבל לא לחלב, וכן דעת הרשב"א. וכתבו הראשונים דיש בזה נפק"מ להלכה דלדעת רש"י הלכה כת"ק דמתניתין דהכל מותר דהלכה כר' יוחנן כנגד רב ושמאל, אבל להתוס' גם ר' יוחנן סבר דהלכה כר' יהודה דשאני בין לחלב וליבש ולכן יש לפסוק כן, וכ"פ הרי"ף והרמב"ם והשו"ע דליבש מותר ולחלב אסור.

ובביאור שיטת ר' יהודה מהו החילוק בין ליבש ללחלב נחלקו הראשונים, י"א דאין חילוק לגבי אם הוא משאוי או לא דבשניהם לא הוי משאוי ולחלב אסור משום דלא מיהדק ודלמא נפיל ואתי לאתויי וליבש מהידק הוא ולכן לא חיישין, אבל יש ב' שיטות בזה, שיטת רש"י על המשנה דף נ"ב ע"ב דאף אם הכיס שם כדי שלא יחלבו או כדי לשמור על החלב שלא ינטפו לארץ לא הוי משאוי אלא בלחלב אינו מהידק וחיישין דלמא נפיל ואתי לאתויי, ושיטת הר"י (בתוס' נ"ג: ד"ה כאן ליבש) דכל שהוא עושה לצורך הבעלים שיהא להן יותר חלב וכדומה הוי משאוי ואסור ואינו מותר אלא כשעשה כן להציל העז משריטת הדדים ובכה"ג ודאי לא הוי משאוי ולחלב אסור משום דלמא נפיל, ולפי זה אם עושה כדי לייבש נחלקו בזה רש"י והר"י דלר"י הוי משאוי וגם לחלב באופן שמשום איזה סבה לא חיישין דנפל, והשו"ע סי' ש"ה סעיף ו' פסק כרש"י דאינו משאוי ואינו אסור אלא משום דלמא נפיל ותי לאתויי.

וי"א דליבש לא הוי משאוי ולחלב הוי משאוי וגם בזה יש ב' שיטות, שיטת רש"י בגמ' שליבש מיקרי לצורך הבהמה שהחלב מכחישה משא"כ לחלב הוי משאוי שטוענת החלב בהכיס והוי בשביל הבעלים ולא בשביל הבהמה וכע"ז בר' פורת בתוס' שם, ושיטת הרבינו יונה הובא ברשב"א ובחי' הר"ן דבעצם מה שעושים לצורך הבעלים לא הוי משאוי אף לר"י אבל הני מילי דבר שדרך לעשות בחול, הלכך ליבש מותר אבל לשמור החלב אין דרך לעשות כן בחול דבחול כשיש חלב חולבים הבהמה ורק בשבת עושים שאסור לחלוב בשבת הלכך הוי משאוי.

וצריך ביאור בהסברת הדברים, ולא מצאתי מי שיבאר הסוגיא ואכתוב איזה קושיות והערות. כנראה דלפי רש"י במתני' להת"ק ולר' יהודה כל שעושה להועיל להבהמה אף אם אין זה צרכי בהמה רק צורך הבעלים לא הוי משאוי, ולר' יוסי כל שאין זה לצורך בהמה הוי משאוי, אבל עדיין צ"ע לי למה התיר ר' יוסי כבונות הא אין זה לצורך הבהמה וצ"ע. להר"י כנראה כיון דאין זה לצורך הבהמה אלא לצורך הבעלים הוי משאוי לכו"ע, והוא דהתיר צרורות הוא רק שלא ישרטו הדדים, אבל קשה מאי טעמא אסר ר' יוסי, ואולי גזרה משום העושה לצורך הבעלים. ולשיטת רש"י בגמ' ור' פורת כנראה דלר' יהודה לא מהני לצורך הבעלים אא"כ יש תועלת להבהמה, וא"כ למה לא פליג על שחזות וכבולות אא"כ נאמר דבין להתעבר בין שלא להתעבר מיקרי תועלת הבהמה, וגם קשה מעור תחת זכרותן של הזכרים שלא יעלה על הנקבות, ובמה פליגי ר' יהודה עם ר' יוסי. ולהרבנו יונה כנראה לת"ק תלוי במה הדרך לעשות להבהמה, ולר' יהודה בעינן הדרך לעשות בחול, ולר' יוסי אינו מותר אא"כ הוא לתועלת הבהמה, ולכו"ע קשה התיר ר' יוסי כבונות וצ"ע.

בענין עקוד ורגול

לא עקוד ולא רגול אמר ר' יהודה עקוד עקידת יד ורגול וכו' עיין כל הסוגיא. וכתב הקרבן נתנאל והחיי אדם דלמסקנא אין איסור בעקידת ב' ידים או ב' רגלים, והביאור ראי' מפ' רב האי גאון שהוא בהערוך על הגמ' לעיל תותרי שפי' דקושרים ב' ידים או ב' רגלים, וכתב השער הציון דכיונו להאור זרוע בההלכה וגם בהרא"י.

ולא ביאר הגמ' והראשונים למה אסור, הלבוש קאמר מפני שהוא משוי והחיי אדם כתב דהוי צער גדול להבהמה וכנראה דזה עושה אותה משאוי, והערוך השולחן כתב דהוי נטירותא יתירתא (וק"ק דעכ"פ לחחניא להוי מותר), והגר"ז והלבושי שרד כתבו דהוא משום דלמא נפיל ואתי לאתויי, והמשנה ברורה הק' דא"כ למה מתירים עקידת ב' ידים, והשפת אמת ביאר דכיון שיש לו צער גדול הוא מתאמץ להסירה משא"כ ב' הידים שאינו צער כל כך.

עיונים על העמוד מאת
הרה"ג ר' אהרן יואל סורשר שליט"א

בענין כלאי בהמה

אילימא כלאים דאדם והתנן אדם מותר עם כולם. ועיין תוד"ה והתנן שהק' האיך יכול להיות כלאים הא אינם מושכים שום דבר ותי' דמיירי שמושכים שום דבר וכן מבואר ברש"י שכתב ופעמים שהן מושכין שום דבר. עוד תי' שנושאים ביחד החבל, ויש נפק"מ אם יכול למשוך ב' מינין על חבל א', ומרש"י משמע שמותר (כתי' ראשון בתוס') וכן מבואר מתוס' מס' מכות דף כ"ב, אבל עיין רא"ש שהביא רא"י לת' שני מהירושלמי ופסק כן, ועיין דברי חמודות סוף הל' כלאים דהעיר דמשמע שיש מחלוקת בזה בהירושלמי ור' יוחנן סבר דנשיאת החבל לא הוי מלאכה. והרמב"ם פרק ט' הלכות כלאים הלכה כתב דהנהיגו יחד לוקה, ועיין מפרשי הרמב"ם וכן בהב"ח והט"ז סי' רצ"ז שנחלקו אם כוונתו דלא בעינן מלאכה או דנשיאת החבל הוי מלאכה.

והר' אפרים (הובא ברא"ש סוף הל' כלאים) הביא רא"י מגמ' זו דכלאי בהמה אסור אף כשהבהמות אינן קשורים יחד דלא הקשה אלא שאין אדם כלאים ולא הקשה שאינם מחוברים יחד כדהקשה גבי כלאי בגדים והראבי"ה חולק ותי' דכריכה הוי כקשירה עיי"ש. [וקשה לי דלכאן מוכרח כתי' ראבי"ה דהמשנה מתיר להכניס ידו שם ובלבד שלא יכרוך וצ"ע], ושתי הדיעות הובאו ברמ"א סוף סי' רצ"ז. ובספר דרך אמונה שם הביא דהרמב"ן על התורה סובר כהראבי"ה דבעינן מקושרים יחד, וכתב דלכו"ע אם מהניג א' ביד ימין וא' ביד שמאל מותר וכן משמע בהרא"ש כאן.